

KERK IN MOKUM

BLAD VOOR KERK EN SAMENLEVING | PROTESTANTSE KERK AMSTERDAM | MEI 2022

Engel van Amsterdam

3

Jantine Heuvelink neemt afscheid

11

Kerken helpen Oekraïne

AGENDA

De 'Ooster' wordt weer een kerk

De intentieverklaring is getekend. De Protestantse Kerk Amsterdam wordt een van de twee hoofdhuurders van de Oosterkerk, samen met het Balletorkest. Mirjam Sloots, predikant-directeur van het Huis van Verbinding en Tim Vreugdenhil, stadspredikant en pionier van de Citykerk, kunnen hun vleugels verder uitslaan. En daar hebben ze veel zin in!

Mirjam Nieboer

Tot ze elkaar in 2018 tegenkwamen op een bruiloft, kenden ze elkaar niet. Mirjam Sloots ging voor in een alternatieve viering waarin ze de levensvisies van de christelijke bruid en de atheïstische bruidegom bij elkaar bracht. Tim was daarvan onder de indruk en dacht: zij is precies degene die ik zoek voor mijn presentieplek Citykerk op de Oostelijke eilanden. Toen hij bij Mirjam peilde of zij daar iets voor zou voelen, reageerde die meteen enthousiast: 'Werken aan verbinding in het centrum van Amsterdam? Dat zou ik graag willen doen!' Niet lang daarna kon de samenwerkings-deal worden bevestigd. Mirjam hield haar parttimebaan als predikant in Koog-Zaandijk en werd voor de andere helft van de tijd 'uitgeleend' aan Amsterdam, voor een driejarig project Huis van Verbinding bij Citykerk in de Oosterkerk, dat bij succes gecontinueerd zou kunnen worden. Dat blijkt inmiddels het geval. Ze voelt zich daar als een vis in het water.

Spirituele plek voor mensen uit de buurt

Compleet ander kerkmodel

Tim gebruikt de Oosterkerk al vele jaren voor de Citykerk. Zijn stand-up theologie trekt volle zalen, vooral zinzoekende dertigers en veertigers die in de traditionele kerk ontbreken. Samen met Mirjam ontwikkelde hij daarnaast een plan dat toegesneden is op de Oosterkerk. Tim: 'Met de Citykerk richt ik me op de hele stad. Maar de Oosterkerk is heel geschikt als presentieplek, een spirituele plek waar de mensen uit de buurt terecht

kunnen. Ik zoek iemand die daar gevoel voor zou hebben en visie.' Mirjam had al eerder samen met haar man Burret Olde, medewerker kennisplatform en gemeentebegeleider, het plan Huis van Verbinding ontwikkeld voor een Zaanse kerk die ze wilden kopen. Mirjam: 'Dat gaat uit van drie lijnen van verbinding: tussen hemel en aarde, lichaam en ziel en mensen onderling.' Dit plan paste uitstekend bij de plannen van Tim.

Tim is geïnspireerd door Sam Wells van St. Martin in the Fields in Londen. Dit is een christelijke geloofsgemeenschap die midden in de samenleving staat en behalve een kerk ook een goed lopende onderneming is die zichzelf bedruipt. Wells onderscheidt vier onderdelen van kerkzijn: *community, compassion, culture, commerce* (gemeenschap, compassie, cultuur en commercie), de vier c's. Tim: 'Dat is geen hogere wijskunde, maar zelf ben ik opgegroeid met de kerk op zondag. Het vraagt dus wel om een andere manier van denken. Als je die vier c's even groot maakt, krijg je een compleet ander kerkmodel. Dat wilden we hier uitproberen.' Mirjam: 'Het model van Wells is onze basis en het helpt ons vaak. Als we belangrijke beslissingen moeten nemen, gaan we terug naar de vier c's.'

Blanco canvas

Mirjam trok enthousiast de wijk in en deed buurtonderzoek. Op basis daarvan stelde ze behoeften en doelgroepen vast en organiseerde samen met buurtbewoners verbindende projecten. Ze formeerde 'Hart voor de buurt', een organisatie van zeven vrijwilligers, buurtbewoners met verschillende godsdienstige en culturele achtergronden die ook als antennes in de buurt fungeren. In het model van Wells is de band met de buurt essentieel, legt Mirjam uit. 'Dan gaat het over het *being with* van de kerk: onvoorwaardelijk met de mensen zijn. Als dominee ben je de zichtbare link met de kerk, maar je hoeft dat niet expliciet tot uitdrukking te brengen.

Tim Vreugdenhil en Mirjam Sloots.

gen. Projecten ontstaan organisch, op basis van wat de buurt uit als behoefte. Hier op de Oostelijke eilanden was bijvoorbeeld behoefte aan een vertrouwelijke plek voor alleen vrouwen. Voor moeders met zorgen over hun kinderen vanwege de toenemende drugscriminaliteit waar zij ingetrokken worden.

Zo ontstond het vrouwenhuis, een gezellige ruimte op de eerste verdieping van de kosterswoning in de Oosterkerk, waar vrouwen terecht kunnen voor een vertrouwelijk gesprek en coaching en ontmoeting met elkaar. Tim: 'Als kerk

zijn we toe aan het volgende hoofdstuk. We kunnen niet blijven doen wat we nu doen. Willen we Gods liefde in de stad gestalte kunnen blijven geven, dan moeten we in beweging komen.

Lees verder op pagina 2

'In Taizé is er ruimte voor wie je bent'

Stacey Krom

Meer dan twintig tieners van kerken uit Amsterdam dompelden zich in juli 2021 onder in de stilte en verdieping die de broedergemeenschap Taizé in Frankrijk aan jonge mensen te bieden heeft. De reis naar Taizé wordt ook dit jaar weer georganiseerd door student-trainee tienerwerkers van de Protestantse Kerk Amsterdam. Wat beweegt hen om zich daarvoor in te zetten? We vragen het aan Geke (28), tienerwerker in de Oude Kerk en Rieke (23), tienerwerker in Nieuw-West.

'Als tiener ben ik zelf voor het eerst in Taizé geweest en ik ervaarde het als een hele fijne plek', vertelt Geke. 'Die ervaring heeft mij en mijn geloof echt gevormd en is misschien zelfs een aanleiding geweest om theologie te gaan studeren. Ik was daar met schoolvriendinnen die niet geloofden. Dat was geen probleem. Het is een plek waar gewoon ruimte is voor wie je bent. Ik vind het belangrijk dat jongeren van nu dat ook kunnen ervaren.' Rieke knikt: 'Ook voor mijn geloofsontwikkeling is Taizé belangrijk geweest. Eindelijk voelde ik er echt iets bij. Ik kwam erachter dat ik tot dan toe vooral uit gewoonte naar de kerk ging, met mijn ouders mee. Het repetitieve zingen en de stilte brachten me in een soort diepgang met mezelf en mijn geloof. Dat had ik in de kerk nog niet meegemaakt. Ik denk dat Taizé veel tieners die ervaring kan bieden.'

Vrienden maken

Toch blijkt het best lastig om tieners

De Taizégroep 2021.

warm te maken om mee te gaan. Geke: 'Als je uitlegt wat Taizé is, is dat voor hen niet meteen aantrekkelijk. Al die duizenden jongeren die er jaarlijks komen, doen dat echt niet omdat iemand tegen hen zei: "Je gaat een week lang drie keer per dag een half uurtje liederen zingen en daarna met anderen over Bijbelverhalen praten." Je moet het echt meemaken!' Taizé biedt meer dan geloofsverdieping. Voor mij als zestienjarige was het ook een eerste internationale ervaring. Ik heb

er vrienden gemaakt die later dat jaar op bezoek naar Nederland kwamen. Een tiener uit mijn tienergroep is na de Taizéreis van vorige zomer vrienden gebleven met een paar Spaanse meiden. Toch zeg ik daarmee nog lang niet wat Taizé eigenlijk is.' Rieke: 'Zo'n persoonlijke ervaring laat wel zien wat voor impact Taizé kan hebben op jonge mensen. Maar ze moeten het inderdaad gewoon ervaren om te weten wat het is. Lucas, een van mijn tieners die vorig jaar mee was, wil nu andere

tieners overtuigen om dit jaar mee te gaan. Hij loopt tegen hetzelfde probleem aan.' Geke: 'Weet je, ik heb daar echt de Heilige Geest ervaren, maar daar ga je mensen van vijftien ook niet mee overtuigen.'

Vet leuk

Ze hebben er wel vertrouwen in dat het goed komt en dat er in de zomer weer een groep enthousiaste tieners meegaat naar Taizé. Rieke: 'Het was echt leuk om een groep tieners te mogen be-

geleiden in Taizé afgelopen zomer. Het is natuurlijk heel anders dan wanneer je er zelf voor het eerst als tiener komt. Op een bepaalde manier vond ik dit van tevoren wel spannender. Maar het was echt bijzonder om te zien hoe al die tieners opbloeiden daar. Je ziet ze per dag verder uit hun schulp komen. We hebben ons geen zorgen om hen hoeven maken. Ze zorgden voor elkaar en gingen mee in het ritme. Ze gingen ook met plezier naar de diensten. Dan weet je: Dat zit wel goed.

Als je dit leest als ouder of als jeugdwerkvrijwilliger/-professional, zou ik zeggen: gun dit aan je kinderen. Bezig te zijn met identiteit of geloof. Tegen jongeren die twijfelen om mee te gaan, zou ik zeggen: doe het gewoon! Geke: 'Dit is een buitenkans om een week op een veilige plek met andere jongeren te zijn. En om spelletjes te doen. Stel vooral vragen aan andere tieners die geweest zijn.' Rieke: 'Het is het proberen zeker waard!'

De Amsterdamse Taizéreis vindt dit jaar plaats van 17 t/m 24 juli 2022. De kosten bedragen € 200,- incl. busreis, verblijf, maaltijden en reisleiding. Jongeren van 15 t/m 30 jaar kunnen zich aanmelden via de QR-code of door een mail te sturen naar: jeugd@protestantsamsterdam.nl

De 'Ooster' wordt weer een kerk

Vervolg van pagina 1

Maar niemand weet hoe dat nieuwe hoofdstuk eruitziet. Er zullen veel experimenten als dit nodig zijn om met elkaar dat hoofdstuk te schrijven.' De Oosterkerk is voor het inspirerende duo een 'blanco canvas' om een stukje van dat nieuwe hoofdstuk op te gaan schrijven, al beginnen ze natuurlijk niet bij nul.

Spirituele energiecentrale

Het businessplan voor de Oosterkerk als Betekeniscentrum is veelomvattend en ambitieus. Een verbouwing moet het mogelijk maken om rond de kerkzaal, die voor allerlei activiteiten gebruikt kan worden, flexibele werkplekken te realiseren en een horecavoorziening met keukenfaciliteiten. In de ruimtes van de kosterswoning kunnen kleinschalige activiteiten plaatsvinden. Tim: 'Hier vlakbij, op de Hoogte Kadijk, is een oude energiecentrale. Deze kerk was ooit de spirituele energiecentrale van dit stadsdeel. Die willen wij weer nieuw leven in blazen, door van 7.00 uur 's ochtends tot ver na middernacht open te gaan, als

oplaadplek voor de buurt én voor de stad.' Tim en Mirjam hebben al een voorstelling van een gemiddelde dag. Vanaf 7.00 uur is er meditatie en een licht ontbijt, daarna stroomt de kerk vol met mensen die een werkplek huren, 's avonds zijn er activiteiten: theater, lezingen.

Flexibele werkplekken en horeca

Wie wil, kan daarna tot ver na middernacht blijven chillen. En dat iedere dag van de week. Tim: 'Dat vraagt natuurlijk om een heel goede organisatie en een flink team van professionals en vrijwilligers. Maar onmogelijk is het niet.' Mirjam: 'Zoals gezegd, we beginnen niet bij nul. Tim heeft hier eerst vijf jaar gepioneerd. We werken

Foto: Mariëtte van Doorn

nu drie jaar samen aan het Huis van Verbinding. Terugkijkend kunnen we constateren dat het succesvol is. We kunnen op onze manier inspelen op de

problematiek van de wijk en vervullen een rol van betekenis in het samenbrengen van organisaties ten behoeve van de sociale cohesie en veiligheid.

De buurt weet ons te vinden.' Tim: 'De grote uitdaging waar we voor staan, is: hoe zal het hier zijn als we tien jaar verder zijn? Dit stukje stad zal de komende jaren verschrompeld van kleur. De stadsvernieuwing van Kattenburg tot Zeeburg behoort tot de grootste bouwprojecten van de stad. Het wordt hier super hip en waarschijnlijk volkomen ontoegankelijk voor veel mensen die hier al heel lang wonen. Dat is ook de angst die je bij buurtbewoners voelt.

We gaan dat probleem als kerk niet oplossen, maar we kunnen ons wel inzetten voor de integratie van oud en nieuw. Dat moet kunnen op deze plek, met 350 jaar stadsgeschiedenis.' Mirjam: 'Onze kracht is dat we niet zeggen: we komen het antwoord brengen. Daarmee zou je ontkennen dat er al allerlei initiatieven zijn die zich ook richten op die groeiende kloof tussen nieuwe en oude bewoners. Het mooie is dat we die initiatieven kunnen versterken. Daar willen we de komende jaren op inzetten. Vanuit de vier c's.'

Engel van Amsterdam

Antonella Barbella

foto: Marloes van Doorn

'Het leven is zo mooi'

Hanna Yoo

In deze aflevering een interview met Antonella Barbella, die betrokken is bij allerlei initiatieven in stadsdeel Noord, maar ook daarbuiten. Hanna Yoo sprak haar over het certificaat dat ze laatst behaalde, haar immigratie vanuit Italië en waarom zij zo graag kookt.

Hoe is het om kok te zijn?

Het is fantastisch! Als kok kan ik eraan bijdragen dat mensen hun plek binnen een gemeenschap vinden. Misschien gek dat een kok dit zegt, maar het gaat er niet eens om wat je precies kookt of eet. Het belangrijkste is dat je samenkomt en dat iedereen iets bijdraagt: een fles wijn, het tafelkleed, de broodjes. Als je onderdeel uitmaakt van zo'n gemeenschap, dan word je daar heel blij van.

Het klinkt alsof je zelf ook al ervaring hebt met zo'n gemeenschap.

Jazeker! Ik groeide op in een klein Italiaans dorpje, waar het veilig was en waar geen grote problemen waren. Mijn vader was altijd vrolijk en positief, ook als dingen tegenzaten. Hierdoor heb ik van jongs af aan kunnen genieten

van de overvloed waarvan ik nu als het ware nog steeds kan uitdelen. Dat uitdelen gebeurde bij een veel grotere club dan alleen je eigen gezin. Naast ouders en kinderen, hoorden ook opa's, oma's, ooms, tantes, neefjes, nichtjes, burens en nog veel meer erbij. Alle feestdagen vierde je met deze familie.

Elke week kookte ik 50 maaltijden

In Italië ontmoette ik mijn man die er op vakantie was, we werden verliefd en daardoor kwam ik in Nederland terecht. In Nederland kwam ik erachter dat hier met familie iets heel anders wordt bedoeld dan in Italië. In Nederland wordt namelijk met familie het eigen gezin bedoeld, dat is een veel kleiner clubje. Hierdoor vereenzamen mensen in Nederland ook sneller en makkelijker.

Toen corona kwam, was het voor mij niet meer mogelijk om mijn normale werkzaamheden te verrichten als kok. Toen heb ik besloten om me in te zetten voor de buurt en ben ik maaltijden gaan bereiden voor buurtbewoners. Elke week kookte ik 50 maaltijden van ingrediënten die

me ter beschikking werden gesteld door bedrijven uit de buurt en de maaltijden werden gedistribueerd door Jeanette de Waard van de Diaconie van de Protestantse Kerk Amsterdam. Dit gaf me zoveel voldoening, dat ik me vanaf nu veel meer wil richten op welzijnswerk. De wereld van de Diaconie past heel goed bij mij. Ik was niet iemand die alleen maar werkt voor het geld. Maar ik wilde juist iets bijdragen met mijn werk, meer verbinding tot stand brengen. Ik vind het bijzonder dat ik mijn brood kan verdienen met wat ik het liefste doe: koken en daarmee liefde uitdelen.

Dus we moeten veel vaker met elkaar eten in Nederland. Wat kunnen we nog meer doen om eenzaamheid tegen te gaan?

Gewoon, luisteren. Ik ben betrokken bij een luistergroep in Noord, genaamd de Gulden Middeleg. Ieder lid van de groep kan zijn of haar verhaal vertellen aan de rest van de groep, waarbij het belangrijkste principe is dat je geen oordeel velt of uitspreekt tegenover de verteller. Zodat iedereen in alle kwetsbaarheid naar voren kan komen. Ik ben onder de indruk van hoe goed mensen kunnen luisteren en wat dit voor anderen betekent in het oplossen van hun problemen. Zo'n luistergroep helpt namelijk om de focus van je problemen af te halen en aan de slag te gaan met oplossingen.

Ik heb nu ook een training gedaan om facilitator te worden voor zulke luistergroepen. Toevallig

heb ik net mijn certificaat behaald. Het is fijn om de positieve energie die ik heb hiervoor in te kunnen zetten. Ik word daar zo blij van, het leven is zo mooi!

Heb jij je Italiaanse familie ook moeten missen in coronatijd?

Helaas wel. Ik heb ze een paar maanden niet kunnen ontmoeten. Maar dankzij de moderne technologie konden we wel dagelijks contact hebben. Ik heb ook een filmpje opgenomen waarin ik herinneringen ophaal aan de markt waar ik als kind met mijn oma naartoe ging en waarin ik ook samen met mijn vader kook (zoek op YouTube naar 'Chef d'Amore - Pallotte cace e ove', HY). Aan het einde van het filmpje is te zien dat ik het bereide eten aan Jeanette overhandig, zodat zij het kan uitdelen aan mijn nieuwe Nederlandse familie.

Wat vind je ervan dat je in de rubriek Engel van Amsterdam staat?

Ik denk dat alle mensen die zich openstellen naar mij de echte engelen zijn. Ik ben heel dankbaar dat ik mensen in de watten mag leggen, daarna voel ik mezelf ook beter. Een paar jaar geleden gaf ik een kookworkshop aan kinderen tijdens het Care4Kids-event in Heino voor gezinnen met een kind met een beperking. Er was zoveel liefde daar, dit evenement zal ik altijd blijven herinneren. Hey, geef me even je adres. Dan breng ik je binnenkort een schaal lasagne!

De kerk als tussenruimte

Spaarndammerbuurt en Houthavens wereld van verschil

Aline van de Watering

Sinds zeven jaar maakt Jurjen de Bruijne als buurtdominee van Hebron onderdeel uit van de Spaarndammerbuurt, waar hij een wereld van verschillen zag ontstaan. Arm(er) enerzijds, rijk(er) anderzijds - de oude Spaarndammerbuurt en de nieuwe Houthavens. De fysieke scheidslijn, een ondergrondse weg, wordt overbrugd door het Houthavenpark. Een 'tussenruimte' met de belofte voor het faciliteren van sociale cohesie. Welke rol kan de kerk hier spelen?

'De tweedeling tussen arm en rijk is volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid het meest urgente vraagstuk van de Nederlandse samenleving. Het is een fenomeen van alle tijden, kijk maar in de Bijbel. Tegelijkertijd was de ongelijkheid de afgelopen 50 jaar niet zo groot als nu. In opdracht van de Protestantse Kerk Amsterdam deed ik onderzoek naar deze tweedeling, die duidelijk zichtbaar is tussen de oude wijk Spaarndammerbuurt en de nieuwe wijk Houthavens.

Jurjen de Bruijne, buurtdominee van Hebron

Verlangen naar verbinding

Mijn ervaring leert dat mensen van binnen minder verschillen dan het van buiten lijkt. De rijke yup en iemand in de bijstand hebben soortgelijke vragen bij persoonlijke crises. Elkaar ontmoeten

rondom zulke 'zielsvragen' helpt ons voorbij de sociale en culturele tweedeling. Geconfronteerd worden met andere levens dan het jouwe maakt je leven, hoe dan ook, rijker. Het verlangen naar verbinding is voor velen groot. Bewust-

wording van het probleem is noodzakelijk. De Spaarndammerbuurt was lange tijd een volkse wijk met zichtbare problematiek. In de loop van de tijd vond er (overheidsgestuurde) gentrificatie plaats: de buurt veryupte en de problematiek werd minder zichtbaar. De Houthavens werden aangebouwd, waar het merendeel van de huizen - tegen gemeentelijke afspraken in - koop of hoge huur is. Statistisch gezien is de wijk erop vooruitgegaan. Maar problemen als armoede, huiselijk geweld en eenzaamheid spelen er nog steeds. De vraag is hoe sociale cohesie er gerealiseerd kan worden.

Ajax en supermarkt

De grote verschillen tussen mensen maakt dat zij elkaar niet meer ontmoeten. Mensen neigen er nu eenmaal naar om een type mens als zichzelf op te zoeken. Dat geeft bevestiging, niet te veel moeilijke vragen en het is prettig om op een lijn te zitten met degene met wie je in de kroeg zit. Marketing heeft ingespeeld op deze verschillen. Door 'consumenten' te onderscheiden in hun (financiële) mogelijkheden en wensen.

Om de verkoop te stimuleren, zijn de verschillen tussen mensen versterkt. Het is onmacht, want de fysieke plaatsen waar verschillende mensen elkaar kunnen ontmoeten, zijn schaars. Vroeger kwamen mensen elkaar tegen bij politieke partijen, in clubs en kerken. In Amsterdam lukt het tegenwoordig alleen Ajax of de supermarkt nog om

verschillende soorten mensen samen te brengen. Dergelijke ontmoetingsplaatsen worden *third place* genoemd en zijn nodig voor het faciliteren van sociale cohesie.

Paulus moedigde geloofsgemeenschappen al aan om elkaar ondanks de verschillen op te zoeken. Tweedeling is dus ook de context van het evangelie. Op beste momenten is de kerk in Amsterdam een *third place*, een plek waar rijk en arm, hoger en lager opgeleid elkaar tegenkomen. Op andere momenten is de kerkelijke gemeenschap een bubbel. Het evangelie staat ons niet toe achterover te leunen bij het probleem van tweedeling. Het vraagt ons om als gemeenschappen met onze gebouwen open te staan voor wie er nu niet te vinden zijn. Overheden worden doorgaans verantwoordelijk gehouden om het probleem van de tweedeling in de samenleving op te lossen. Maar wat kan de samenleving, wat kunnen de stadsbewoners, wat kunnen wij als kerk doen?

Onze wijkkerken staan middenin buurten! Het kerkgebouw beschikbaar stellen voor rummicubclub's, lezingen, yoga, bingo. Zoveel mogelijk verschillende mensen samen laten komen in één gebouw en zo de mogelijkheid creëren dat ze elkaar kunnen ontmoeten. Daar begint het mee.'

Het onderzoek van Jurjen naar de Houthavens en Tweedeling is te vinden op detussenruimte.amsterdam

In actie komen tegen energie-armoede

Groen doen gaat niet alleen over je kerkgebouw

Els van Swol

In de serie De Groene Kerk komt dit keer Wilco van Bokhorst aan het woord. Hij is diaken in de Eltethokerk in Oost en actief in de Werkgroep Groene Kerk van de Protestantse Kerk Amsterdam, die duurzaamheid bij Amsterdamse kerken op de kaart wil zetten. Het feit dat mensen in armoede raken door de stijgende energieprijzen, vindt hij een belangrijk thema, ook of juist voor de kerk.

Je was aanwezig bij een evenement van de NoordAs en de ChristenUnie op 15 maart jl. Hier werd in aanwezigheid van minister Carola Schouten, minister voor armoedebeleid, participatie en pensioenen, geluisterd naar Amsterdammers die door de stijgende energieprijzen en kosten voor levensonderhoud niet meer rond kunnen komen. Welke verhalen hoorde je daar zoal?

'Het zijn verhalen van mensen die, na aftrek van vaste lasten, niet meer overhouden dan 150-200 euro per maand. Waar energierekeningen soms al 200 euro per maand waren, stijgen die nu naar 350 tot 400 euro per maand.

Het wordt voor hen onbetaalbaar! Vooral in Amsterdam Zuid-Oost, Noord en Nieuw-West wordt er te weinig geïnvesteerd in duurzamere woningen. Hoewel isoleren een groot deel van de oplossing zou zijn, loopt dit nog niet zo'n vaart. De

oplossing voor veel mensen is hun maandbedrag verlagen. Ze weten dat ze daarvan later de rekening gepresenteerd krijgen, maar nu kunnen ze het gewoonweg niet betalen. Voor een grote groep is daarom al duidelijk dat zij (nog) dieper in de schulden terecht zullen komen. Ook beknipten ze nog meer op gezonde voeding, sport en kleding voor hun kinderen, wat schrijnende en mensonterende verhalen oplevert.'

Niet alleen vanwege de gasprijzen en de klimaatverandering, maar ook door onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en de oorlog in Oekraïne is de urgentie om van het gas af te komen alleen maar groter geworden. Wat kan de kerk daaraan bijdragen?

'Vanuit onze kerkgemeenschap kom ik dagelijks in contact met de mensen die ik hiervoor noemde. We proberen ze te helpen, maar lopen tegen barrières aan. Want als mensen in de bijstand financiële hulp krijgen, moeten ze dit melden en worden ze gekort op hun uitkering. Op korte termijn moeten we er dus voor zorgen dat mensen die hulp krijgen om de energielasten te dragen, niet worden gekort op hun uitkering. Zo voorkomen we dat mensen in de schulden komen en hun slecht geïsoleerde huis worden uitgezet. Kerken kunnen meer doen, bijvoorbeeld aan bewustwording. Het is echt belangrijk om in actie te komen! Groen doen als kerk gaat niet alleen over je eigen kerkgebouw, maar juist ook over het helpen van gemeentelieden om om te gaan met stijgende energierekeningen.'

Wat kunnen kerken concreet doen?

'De kerken kunnen in kaart brengen voor wie de

Wilco van Bokhorst

energierekening te hoog wordt en actief steun aanbieden. Naast financiële ondersteuning kan dit ook betekenen dat kerken mensen helpen om woningen te verduurzamen door bewoners in contact te brengen met de juiste instanties of om een energiecoach van de gemeente langs te laten komen. Dit is gratis. Hij of zij kan meteen wat kleine

aanpassingen in huis aanbrengen die helpen, aankloppen bij de verhuurder en erop aandringen de woning te verduurzamen. Als de huurder akkoord gaat met een redelijke huurverhoging, is de verhuurder wettelijk verplicht om dit soort verbeteringen uit te voeren. Begin ook alvast gesprekken over schuldhelpverlening, zodat mensen op tijd de juiste hulp krijgen om van hun energieschulden af te komen.'

Je was voordat je in Amsterdam kwam wonen duurzaamheidsdiaken in de Nieuwe Kerk in Utrecht. Wat zou je vanuit die ervaring Amsterdamse kerken willen aanbevelen?

'In Utrecht werken kerken goed samen met de stedelijke gemeente. Zo is er een warmtefonds opgericht. Hieruit kan een bijdrage worden gedaan om energierekeningen te betalen, zonder dat dit van de bijstand van mensen wordt afgetrokken. Dat is een model dat navolging verdient.'

Voor wie iets meer over de spiritualiteit achter het werk van Wilco van Bokhorst wil weten: zie het filmpje 'Duurzaamheid' van/met hem op Youtube. Wil je meer informatie over de Werkgroep Groene Kerk? Stuur dan een mail naar: info@protestantsamsterdam.nl

KERK IN MOKUM Agenda

AGENDA VOOR KERK EN SAMENLEVING | PROTESTANTSE KERK AMSTERDAM | MEI 2022

Vrijheidsmaaltijd van het Wereldhuis, het advies-, informatie- en recreatiecentrum voor mensen zonder verblijfsvergunning.

Vrijheidsmaaltijd van het Wereldhuis

Iedereen is van harte welkom bij de Vrijheidsmaaltijd van het Wereldhuis. De kookploeg van het Wereldhuis kookt een driegangendiner en gaat graag met je aan tafel. Het Wereldhuis is een advies-, informatie- en recreatiecentrum voor mensen zonder verblijfsvergunning.

Tijdens de maaltijd toosten de bezoekers op vrijheid, wisselen verhalen uit en gaan met elkaar in dialoog. Wat is vrijheid voor jou? Ken je het om niet vrij te zijn? De mensen van het Wereldhuis

hebben daar veel over te vertellen. Bij mooi weer is de maaltijd in de Hoftuin achter de Corvershof waarin de Protestantse Diaconie zit. Als het regent, is de maaltijd in de overdekte Kas op de binnenplaats van de Corvershof.

Donderdag 5 mei, Hoftuin of Kas van de Corvershof, Nieuwe Herengracht 18, 17.00-21.00 uur, € 10,-. Voor mensen zonder papieren is de maaltijd kosteloos, opgave via: info@diaconie.org, meer info via: margriet.valkman@diaconie.org

Geestelijke zorg voor gevluchte Oekraïners

Op een maandagmorgen verscheen in mijn scherm het verzoek om te bellen met het Leger des Heils. De vraag was of ik kans zag om een groep geestelijk verzorgers bijeen te roepen, zodat er geestelijke zorg aanwezig is op opvanglocaties van de gevluchte Oekraïners. 'Ik denk het wel', zei ik omdat ik het geweldig vind om iets te kunnen doen voor deze mensen. Als je eindelijk veilig bent na vaak vreselijke reizen, je land en je geliefden hebt moeten achterlaten, dan kan een gesprek met iemand zo fijn zijn! Kort daarvoor had ik met een collega gesproken over een netwerkbijeenkomst, die door gebrek aan tijd en coronazorgen al heel lang niet meer was georganiseerd.

De netwerkbijeenkomst kreeg een doel en werd een goed werkoverleg. In een noodvaart leerden wij elkaar kennen en hingen aan de lippen van een collega, die al betrokken was bij de opvang en Russisch spreekt. Telefoontjes en mailtjes leidden tot concrete afspraken. Meer dan twintig zielzorgers uit Amsterdam, ook

van protestantse kerken, waren bereid om pastorale zorg te verlenen aan gevluchte Oekraïners. Inmiddels zijn de opvanglocaties bekend en zijn de geestelijk verzorgers aan de slag gegaan. De oorlog in Oekraïne is vreselijk, maar haalt bij de geestelijke verzorgers van Amsterdam wel het beste naar boven.

*Zwanine Siedenburg,
pastor bij Stichting Drugspastoraat Amsterdam*

Vanuit de wijken en het netwerk van de Protestantse Kerk Amsterdam komen veel vragen binnen over welke hulp geboden wordt aan Oekraïners in Amsterdam en hoe daaraan een bijdrage geleverd kan worden. Veel wijkerken organiseren gebedsmomenten en inzamelingsacties. Op protestantsamsterdam.nl/oekraïne worden deze activiteiten en de nodige actuele informatie gedeeld.

Bloeiklas: Hoe verdiep jij je vriendschappen?

Vrienden lijken zo vanzelfsprekend. Je ontmoet ze gewoon op een dag en sindsdien is het relaxed. Maar wat is eigenlijk een echte vriend? Hoe kun je vriendschappen verdiepen? Zijn er tijdloze ingrediënten die een vriendschap altijd nodig heeft?

In deze bloeiklas (workshop) biedt De Kwekerij ideeën en oefeningen aan over hoe jij je vriendschappen kunt verdiepen. De Kwekerij

rij is een bloeiplek voor studenten en *young professionals* (18-35 jaar), waar samen levenswijsheden worden ontdekt en in praktijk gebracht.

Donderdag 19 mei, Kas van de Corvershof, Nieuwe Herengracht 18, 19.30-21.30 uur, € 7,50 (student/Stadspas) en € 12,50 (algemeen). Meer informatie via: kwekerijamsterdam.nl

COLUMN

Jezus luistert

foto: Marlies van Doorn

Martin de Jong
Projectbegeleider en pioniersbegeleider van de Protestantse Kerk Amsterdam

Reageren? Mail naar redactie@protestantsamsterdam.nl

Binnenkort staan we op 4 mei stil bij al die mensen die voor onze vrijheid hebben gestreden. Op 5 mei mag het feest zijn. Van kinds af aan bezoek ik op 4 mei een herdenking in de stad. De afgelopen twee jaar kon dat niet, dat voelde vreemd. Dit jaar zal het een bijzondere lading krijgen. De afgelopen jaren werd er geopperd om 4 mei anders vorm te geven. Maar de oorlog in Oekraïne maakt des te meer duidelijk dat het nodig is stil te staan bij de ellende in deze wereld.

De Bijbel verhaalt ook van vreselijke oorlogen. Het volk Israël dat vast wordt gehouden

in Egypte door een wrede Farao. Alleen tien vreselijke plagen kunnen hem vermurwen het volk te laten gaan. Bij de uittocht vielen veel doden.

Ik huil over deze gruwelijkheden. Ik vind het wel lastig om mensen uit te leggen dat er in de Bijbel over grote oorlogen geschreven wordt. Dat er een God is die zich ermee bemoeit en soms ingrijpt. Ik zie ook de worstelingen van mensen: 'Moet dat nou, al die oorlogen in de Bijbel?'

Als Amsterdamse kerken staan we machteloos als het gaat om geopolitieke ontwikkelingen. Op

kleine schaal kunnen we hulp bieden. De Protestantse Diaconie Amsterdam zet zich in voor opvang en zorg. Maar wanneer is bij God de maat vol? Dat weet ik niet. Uit alles concludeer ik wel dat het geduld van God met de wereld, met mij heel groot is.

Hopelijk mag er overal op 4 en 5 mei één gebed klinken: Geef vrede, Heer, geef vrede. De aarde wacht zo lang. Er wordt zo veel geleden. De mensen zijn zo bang.

De toekomst is zo duister en ons geloof zo klein; O Jezus Christus, luister. En laat ons niet alleen!

PLEISTERPLAATSEN

In deze rubriek laat iedere wijkkerk van de Protestantse Kerk Amsterdam een eigen geluid horen: soms is dat een korte overdenking, een andere keer schrijft een kerk over een bijzondere activiteit. Leer de kerken van de Protestantse Kerk Amsterdam kennen, het zijn stuk voor stuk pleisterplaatsen voor de ziel.

Op zoek naar een kerk? De kleurige bolletjes op de kaart corresponderen met de kerken in de verschillende stadsdelen, zo heeft u een idee waar de kerk staat. Voor adressen zie: protestantsamsterdam.nl.

Westerkerk Centrum

Cristina Pumplun missionair vicaris Westerkerk
westerkerk.nl

'Lauda, lauda, Jerusalem!' Toen ik dit voor het eerst hoorde, was ik net in mijn tijdelijke studentenwoning in het Duitse Passau gearriveerd. In de gemeenschappelijke keuken stond een cassette recorder. Een huisgenoot had er een bandje in gestopt met de Mariavespers van de Italiaanse componist Claudio Monteverdi (1567-1643). Ik wist niet wat ik hoorde: wat een prachtige muziek! Ze zal voor mij altijd verbonden blijven met de warmte van de zomer en de mengeling van vrijheid en soms ook heimwee dat hoort bij een buitenlands studieverblijf. Wat een geschenk dat een paar delen van Monteverdi's Mariavespers eind mei in de Westerkerk zullen klinken tijdens een cantatedienst. Begeleid door pauken en trompetten sluit het Westerkerkkoor dit - weer door corona onderbroken - seizoen cantatediensten af. Uitzien naar begin september als gevierd zal worden dat de cantatediensten in de Westerkerk 70 jaar lang bestaan. Maar eerst: Monteverdi's Mariavespers op zondag 29 mei in de Westerkerk om 17.00 uur!

Noorderkerk Centrum

Johan Visser predikant Noorderkerk
noorderkerk.nl

Terwijl op een kilometer afstand de nationale dodenherdenking op de Dam plaatsvindt, houdt de Jordaan altijd haar eigen kleinschalige herdenking. De stille tocht start bij de 'Bevrijdingslinde van de Jordaan kinderen' - die is verstoppt in een plantsoentje op de hoek van de Westerstraat en het Marnixplein - en eindigt op de Noordermarkt bij het gedenkteken voor de Jordaanbewoners, dat aan de muur van de Noorderkerk hangt. Na het *last post*-signaal, de twee minuten stilte en een wat beschaamd gezongen Wilhelmus kunnen mensen bloemen bij het monument leggen en is er een vrij toegankelijk concert in de Noorderkerk. Deze herdenking, die al jaren door de kunst- en cultuurkring van de Jordaan wordt georganiseerd, heeft iets heerlijk simpels, spontaans en zelfs amateuristisch (al is het concert altijd van hoge kwaliteit). Ik koester de dodenherdenking van de Jordaan om de menselijke maat in de grote stad, de liefde van de amateurs in een maakbare wereld en het zeldzame moment van publieke verbroedering in een gegentrificeerde buurt.

Keizersgrachtkerk Centrum

Daan Schut gemeentelid Keizersgrachtkerk
keizersgrachtkerk.nl

Vier paar schoenen werden vóór in de kerk neergelegd, in de dienst van zondag 27 maart. Daarbij speelden de liturgen en de uitlegger het verhaal van de verloren zoon. Ze stelden ons de vraag: 'In wiens schoenen willen wij staan?' Die van de vader, van de oudste zoon of van de jongste of van de moeder (ja, die is er ook!). De dienst had als thema 'In en uit de pas' en daar werden we ook in geoefend. Er was nog meer liturgievernieuwing te zien, bijvoorbeeld in de liedkeuze en het moment van de mededelingen. U kunt deze dienst tot zes weken na de datum terugkijken via de website. Maar vooral was het een dienst waarin we uit vaste patronen werden gehaald, maar ook bevestigd in een eigen weg die wij aandurven. We waren soms stil. Op weg naar Pasen.

Oudekerkgemeente Centrum

Peter Lowie diaken Oudekerkgemeente
oudekerk.amsterdam

De Oude Kerk Amsterdam is met haar prachtige akoestiek een fantastische plek voor kerkmuziek. Muziek is dan ook een belangrijk onderdeel van de diensten van de Oudekerkgemeente. In dit opzicht kan de Oude Kerk bogen op een rijke geschiedenis. Van de jongenskoren en monniken uit de tijd voor de Reformatie, die missen en getijdengebeden zongen, tot de wereldberoemde Sweelinck en in de twintigste eeuw kerkmusici als Willem Vogel en Christiaan Winter. Al 700 jaar is hier de lofzang gaande gehouden. De muziek in de Oude Kerk wordt verzorgd door cantor Herman Mussche, die de Sweelinckcantorij leidt en de vaste organist

Matthias Havinga, die de monumentale orgels bespeelt. Naast de eredienst die om 11.00 uur begint is er elke zondagavond een vesper. Een prachtig moment van inkeer en stilte. Het late licht van dit seizoen tooit de kerk in haar mooiste kleuren. Elke zondagavond om 18.30 uur. U zou het eigenlijk niet mogen missen.

Jeruzalemkerk West

Richard Saly predikant Jeruzalemkerk
jeruzalem-kerk.nl

Na covid zouden we alles anders gaan doen. Misschien niet alles, maar wel veel. Minder werken. Meer samen. Meer rust. Meer verdieping. Meer duurzaam. Minder materialistisch. Ik zie er nog niet veel van. Ook bij mijzelf niet. Echte vernieuwing heeft meer nodig dan idealen en dromen (hoewel vernieuwing ook niet zonder kan). In de kerk vieren we jaarlijks het feest van vernieuwing. We noemen dat Pinksteren: Gods Geest die mensen de ogen opent voor nieuw leven in Christus, die moed geeft om de dingen anders te doen, die enthousiast maakt en trouw. Tragisch genoeg is de kerk vaak conservatiever dan de Geest. In de Jeruzalemkerk zijn we op verschillende manieren met vernieuwing bezig: de vormgeving van de samenkomsten, de inrichting van het gebouw, de betrokkenheid op de buurt, de verdieping van ons geloof. Ik geloof dat dat niet bij idealen en dromen zal blijven. De Heilige Geest maakt de dingen namelijk graag concreet. Veni, Creator Spiritus.

Nassaukerk West

Erica Meijers gemeentelid Nassaukerk
nassaukerk.nl

De kerken van de Protestantse Kerk Amsterdam bevinden zich in de stad op vele plaatsen waar burgers de huizenprijzen niet of nauwelijks kunnen betalen. We kunnen een grote bijdrage leveren aan de 'vrede van de stad' (Jeremia 29:7) als we onze gebouwen delen met andere Amsterdammers. In de Nassaukerk zijn we hard aan de slag met de vragen die hierbij opkomen: hoe willen we kerk zijn in de buurt en in de stad? Wat voor predikantsprofiel past hierbij? Hoe kunnen we ons gebouw inzetten als een huis voor en van de buurt? Rond de 'Nassautafel' komen alle gebruikers van ons gebouw bijeen, van theaterclubs en koren tot Kerk&Buurt, de gemeente en Vrouwen West Samen Sterk. Elkaar leren kennen, zien we als de basis voor alle verdere stappen. In samenwerking met hen kijkt een andere groep naar de financiële aspecten. We horen graag de ervaringen en inzichten van andere kerken en delen die van ons.

Osdorp-Sloten Nieuw-West

Martijn van Leerdam predikant Osdorp-Sloten
osdorpsloten.nl

Niet alles oogt nog even flitsend bij ons in de kerk. Voorzichtig: het is beter om dit niet te stevig in te wrijven bij de mensen van de kerk, al weten ze diep van binnen best dat het de waarheid is. Soms oogt het zelfs rond-uit... ouderwets. Dat klinkt vandaag de dag als een vloek, maar het valt heus mee. In de kerk verkopen we namelijk altijd al oud nieuws. 'De Heer is waarlijk opgestaan', klonk het rond de paasdagen. Die kreet klinkt elk jaar opnieuw, nu al bijna 2.000 jaar. Toch is het net alsof er elk jaar weer andere mensen zijn, die daar uit eigen ervaring over kunnen meepraten. Alsof die oude zin steeds weer aan betekenis wint. Alsof ze er altijd nog in geloven, die mensen van de kerk. Daarom hou ik van haar, die oude club die misschien niet meer zo flitsend is, maar altijd even relevant.

Regenbooggemeente Nieuw-West

Peter Faber diaconaal opbouwwerker Slotervaart
regenbooggemeente.nl

Enige tijd geleden richtte een aantal buurtbewoners in onze wijk het Platform Sierpleinbuurt op. Samen werkten ze een tijd lang aan een visioen voor de buurt voor 2050: de buurt moet vooral menselijker, met ruimte voor diversiteit en groen. Dit alles begint met verbeelding, een inclusieve gemeenschap en het benoemen van instrumenten of (buurt)rechten aan de hand waarvan die gemeenschap meer zeggenschap kan opeisen. Je zou het zomaar goed nieuws kunnen noemen of publieke theologie. Met de Leesgroep Radicale Denkers lezen we *Verander de wereld*, begin bij de stad, over hoe burgers en gemeenschappen tegen de machten van markt en kapitaal in ruimte scheppen voor de bloei van mensenlevens. We bespreken het magazine in de avonden van donderdag 28 april, 9 juni en 7 juli en laten ons graag enthousiasmeren. Zie onze website.

Elthetokerk Oost

Martijn van Laar predikant Elthetokerk
elthetokerkamsterdam.nl

Dit keer een gedicht van de Rotterdamse Amsterdammer Karel Eykman over zijn gebombardeerde stad: De kleine Jesaja van Rotterdam.

Voor wie het niet aan kan en het niet meer houdt voor wie bang is dat oorlog gaat gebeuren voor wie de wereld niet meer vertrouwt of wie zomaar ineens droevig zit te treuren.

Luister naar mij, hoe ik met mijn hond op pad in de oorlog toen ik nog klein was zwierf in een hopeloos verwoeste stad toen de puinzooi mijn speelterrein was.

Kerkdiensten Amsterdam - mei 2022

WIJK	KERK	TIJD	ZONDAG 1 MEI	ZONDAG 8 MEI	ZONDAG 15 MEI	ZONDAG 22 MEI	ZONDAG 29 MEI
Centrum	Keizersgrachtkerk	10.30	Henk Enserink	Nico Brouwer	Ds. Annelies Jans	Ds. Erik van Halsema	Ds. Eddy Reefhuis
	Noorderkerk	10.00 18.30	Ds. Fré van Roest Ds. Johan Visser	Ds. Dick Wolters Dr. Paul Visser	Ds. Huib Klink Ds. Andries Zoutendijk	Ds. Johan Visser Ds. Dick Wolters	Ds. Johan Visser Ds. Theo Doornebal
	Oude Kerk	11.00 18.30	Ds. Marcel Barnard Choral Evensong	Ds. Hanna van Dorssen Vesper met Sonnenberg kleinkoor	Ds. Justine Aalders IDAHOBIT	Ds. Nettie de Jong-Dorland Vesper met tieners	Ds. Harold Schorren Onbekend
	Oude Lutherse Kerk	10.30	Ds. Harry Donga	Ds. André van der Stoel	Ds. André van der Stoel	Dr. Cristina Pumplun	Ds. A. Groeneveld
	Westerkerk	10.30	Ds. Herman Koetsveld	Prof. dr. Mirjam van Veen	Ds. Herman Koetsveld	Ds. Sytze Ypma	Ds. Rosaliene Israël (10.30) Cantatedienst (17.00) Ds. Herman Koetsveld
	Diensten met Belangstellenden	19.00	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster	Ds. Eva Bruggeman
	De Waalse Kerk	11.00	Joop laGrouw	Ds. Henk Spoelstra	Ds. Karel Blei	Ds. Henk Spoelstra	Dr. Matthias Smalbrugge
Noord	Bethelkerk	10.00	Ds. Margrietha Reinders	Ds. Kees Zwart	Ds. Herrienne Allewijn	Ds. Paula de Jong	Huub Waalewijn
	Nieuwendammerkerk	10.00	Ds. Jan Lammers	Ds. Paula de Jong	Predikant onbekend	Bert Kreeft	Ds. Paula de Jong
	Dorpskerk Durgerdam	10.30	Geen dienst	Paul Kapteyn	Geen dienst	Geen dienst	Geen dienst
	Ransdorp-Holysloot	10.00	Ds. Sieb Lanser	Ds. Marjan v.d. Burg	Predikant onbekend	Ds. Carolina Koops-Verdoes	Predikant onbekend
	Dorpskerk Zunderdorp	10.00	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster	Ds. Taco Koster	Ds. Arie de Rover	Ds. David v.d. Meulen
West	Hebron	12.00	Jurjen de Bruijne	Jurjen de Bruijne	Theodoor Meedendorp	Bart Haverkamp	Jurjen de Bruijne
	Jeruzalemerkerk	10.00	Ds. Richard Saly	Ds. Richard Saly	Ds. Willem Jan de Hek	Ds. Richard Saly	Ds. René de Reuver
	Nassaukerk	10.30	Morgengebed	Ds. Jan-Gerd Heetderks	Ds. Cor Ofman	Nienke Vos	Ds. Martijn van Leerdam
Nieuw-West	De Opgang	10.00	MA Annacarina Klein	Samen in Sloterkerk	Ds. Wessel Stoker	Samen in Sloterkerk	Ds. Trinus Hibma
	Regenbooggemeente	10.00	Ds. Annemarie van Wijngaarden	Pastor Renger Prent	Ds. Gerben v. Manen	Ds. Nellie van Voornveld	Ds. Henk Spoelstra
	Sloterkerk	10.00	Samen met De Opgang	Ds. Martijn van Leerdam	Samen met De Opgang	Ds. Martijn van Leerdam	Samen in De Opgang
Zuid	Oranjekerk	10.00	Ds. Wielie Elhorst	Ds. Ditske Tanja	Prdedikant onbekend	Predikant onbekend	Ds. Piet Kooiman
	Pelgrimskerk	10.30	Ds. Harmen de Vries	Ds. Barbara de Groot	Ds. Jaap Doolaard	Ds. Harmen de Vries	Ds. Roel Knijff
	De Thomas	10.30	Ds. Evert Jan de Wijer	Ds. Evert Jan de Wijer	Ds. Evert Jan de Wijer	Dr. Alex van Heusden	Ds. Evert Jan de Wijer
	Vrijburg	10.30	Ds. Jan van Aller	Ds. Mpho Tutu	Ds. Joost Röselaers	Jasper Dijkman	Esther van der Panne
	Willem de Zwijgerkerk	10.00	Dr. Eep Talstra	Morgengebed	Ds. Klaas Holwerda	Leerhuis Tenach & Evangelie, Ds. Marino Camarasa, (10.30)	Onbekend
Oost	De Binnenwaai	11.00	Alternatieve viering	Ds. Casper van Dorp	Marjolein Hekman	Pastor Hanna Wapenaar	Oecumenische viering, Drs. Uschi Janssen e.a.
	De Bron	10.00	Ds. Gerbrand Molenaar	Ds. Ernst Boogert	Ds. Gerbrand Molenaar	Ds. Gerbrand Molenaar	Ds. Margrietha Reinders
	Elthetokerk	10.00	Ds. Gerhard Scholte	Ds. Ben van Veen	Ds. Martijn van Laar	Ds. Martijn van Laar	Ds. Nellie van Voornveld
	Muiderkerk	10.30	Ds. Greteke de Vries	Ds. Greteke de Vries	Ds. Wielie Elhorst	Ds. Trinus Hibma	Ds. Riekje van Osnabrugge
Zuidoost	De Nieuwe Stad	9.30	Ds. Cor Ofman	Ds. Titus Woltinge	Ds. André Fox	Dr. Renger Prent	Ds. Cor Ofman
	De Drie Stromen	9.30	Samen in De Nieuwe Stad	Samen in De Nieuwe Stad	Samen in De Nieuwe Stad	Samen in De Nieuwe Stad	Samen in De Nieuwe Stad

Op de websites van de kerk vindt u actuele informatie en een link, als kerkdiensten online worden uitgezonden. Er is geprobeerd om het rooster accuraat te maken maar er kunnen dingen zijn veranderd, check daarom de website van de kerk. De diensten op Hemelvaartsdag 26 mei vindt u ook in het overzicht van diensten op protestantsamsterdam.nl. Op deze site staan ook de adressen van de kerken.

AGENDA april/mei

WOENSDAG 27 APRIL

Steun Oekraïense vluchtelingen in Moldavië

Op Koningsdag is in de Keizersgrachtkerk de traditie geboren om de deuren te openen voor 'nette toiletten' voor het goede doel: dit keer een project in Moldavië, waar vluchtelingen uit Oekraïne worden opgevangen. Ook kunt u voor dit doel een donatie doen. In de kerkzaal kan een kaarsje worden gebrand en kunnen bezoekers tot rust komen.

Wo. 27 apr. Keizersgrachtkerk, 12.00-16.00 uur

DONDERDAG 28 APRIL

Wat is een goede koning?

Elke tweede en vierde donderdag van de maand Bijbels Leerhuis over de verhalen rond de koningen van Israël. Onder leiding van dr. Wilken Veen en dr. Wout van der Spek wordt het boek 1 Koningen bestudeerd. Nieuwkomers zijn van harte welkom.

Do. 28 apr. en 12 mei, De Thomas, 14.00 uur, na opgave via: wilkenveen@hotmail.com wordt de tekst van tevoren thuisgestuurd.

VRIJDAG 29 APRIL

Thomasfilm: Lady Bird

Een meisje op een katholieke middelbare school in Sacramento in haar laatste schooljaar: hoe maak je je los van je ouders en neem je de volgende stap in je leven? In samenwerking met het platform voor zingeving en spiritualiteit Holy Hub.

Vr. 29 apr. De Thomas, 19.30 uur, info en tickets via: dethomas.nl/thomasfilm

ZATERDAG 30 APRIL

Rommelmart in de Elthetokerk

Na ruim twee jaar is er weer een rommelmart met veel kramen van buurtgenoten met servies, kunst, boeken, huisraad, zelfgemaakte spullen, speelgoed en kleding. In het aangrenzende eetlokaal LT is livemuziek, koffie en thee met gebak, soep en pannenkoeken.

Za. 30 apr. Elthetokerk, 12.00-15.00 uur, facebook.com/elthetorommelmart

DINSDAG 3 MEI

Bloeiklas: Hoe ontdek je wat je wilt?

Er is zoveel mogelijk! Fijn natuurlijk, maar soms best ingewikkeld. Want hoe maak je dan goede keuzes? Wat als er wat druk op staat? De maatschappij verwacht iets. Je omgeving. En natuur-

Kunstwerk uit de Collectie AkzoNobel Art Foundation. Zie het stukje 'Kom kunstproeven op de Zuidas' linksonder op deze pagina.

lijk jijzelf. In deze bloeiklas (workshop) biedt De Kwekerij ideeën en oefeningen aan over hoe jij bewuste keuzes kunt maken. Je wordt uitgedaagd met een creatief vragenruur en een relaxte visualisatie. Zo zet je een stap richting keuzes die bij jou passen. De Kwekerij is een bloeiplek voor studenten en *young professionals* (18-35 jaar), die samen levenswijsheden ontdekken en in praktijk brengen.

Di. 3 mei, Kas van de Corvershof, Nieuwe Herengracht 18, 19.30-21.30 uur, € 7,50 (student/Stadspas) en € 12,50 (algemeen). Meer informatie via: kwekerijamsterdam.nl.

DONDERDAG 5 MEI

Samen de vrijheid vieren

Samen de vrijheid vieren op het Sierplein. Iedereen is van harte uitgenodigd om te luisteren naar gedichten en mooie muziek, in gesprek te gaan en te genieten van vrijheidsoep. Voor de kinderen is er ook een programma.

Do. 5 mei, Sierplein, 16.00-19.30 uur

Taizéviering in de Nassaukerk

Om 19.00 uur is iedereen welkom voor het thema-gesprek over: 'Gods nabijheid ver weg: een steeds grotere liefde'. Om 20.00 uur Taizéviering.

Do. 5 mei, Nassaukerk, 19.00 uur, voor info en aanmelden: taizeinamsterdam.nl/taizeviering

VRIJDAG 6 MEI

Rust in het drukke stadsgewoel

Een half uur rust te midden van het drukke stadsgewoel op de vrijdagmiddagen in de weken tussen Pasen en Pinksteren rond de kaarsen in het 'Brandend Braambos' in de Westerkerk. Er zijn teksten uit de Bijbel en er is moderne poëzie. Met orgelmuziek passend voor deze tijd van het jaar.

Vr. 6, 13, 20, 27 mei, 3 en 10 juni, Westerkerk, 17.00-17.30 uur

DINSDAG 10 MEI

De School van Miskotte

Dr. Wilken Veen en ds. Evert Jan de Wijer lezen met de deelnemers *Als de goden zwijgen*, het boek waarin de protestantse theoloog Miskotte (1894-1976) de zin van het Oude Testament probeert zichtbaar te maken.

Di. 10 en 17 mei, De Thomas, 20.00 uur

DONDERDAG 12 MEI

Zanguurtje in de Kosterij Nieuwendammerkerk

Gezellig met elkaar zingen. Eenmaal per maand komen de zangers bij el-

kaar in de Kosterij van de Nieuwendammerkerk. Het is een spontaan gebeuren waar bij elk zijn/haar voorkeur kan opgeven. Er wordt voornamelijk uit het *Nieuwe Liedboek* gezongen. Co van Melle geeft begeleiding op de piano.

Do. 12 mei, Kosterij Nieuwendammerkerk, 14.00-15.30 uur

WOENSDAG 18 MEI

Museumuitje van de Muiderkerk

Bezoek aan de tentoonstelling 'Van God los'. Over de onstuimige jaren '60 en het geloof. Verzamelen om 13.15 uur bij het Catharijneconvent.

Wo. 18 mei, Catharijneconvent, Lange Nieuwstraat 38, Utrecht, 13.30-16.30 uur, info via ds. Greteke de Vries: predikant@muiderkerk.nl

DONDERDAG 19 MEI

Worshipavond in de Van Limmikhof

'Worship is voor mij twee keer bid-

den, omdat ik al mijn aandacht hier kan richten op God', aldus een student op een worshipavond. Want dat is het doel van de worshipavonden: vrijheid voor iedereen om een connectie met God te maken door *worship*. Wil je het eens ervaren, kom dan langs in de Van Limmikhof.

Do. 19 mei, Zolder van de Van Limmikhof, Nieuwe Keizersgracht 1A, 20.00 uur, info en opgave: weworship.nl

ZONDAG 22 MEI

Joris Luyendijk gaat voor bij de Oudekerkgemeente

Journalist, auteur en antropoloog Joris Luyendijk (1971) verzorgt op zondag 22 mei de uitleg bij de Oudekerkgemeente. Luyendijk is gespecialiseerd in de Arabische en islamitische wereld en werd bekend als verslaggever vanuit diverse standplaatsen in het Midden-Oosten. Deze zondagse dienst is een eerste aflevering met als titel 'Het Hoge Woord'. Een gast van buiten wordt uitgenodigd de preek te houden binnen de bestaande liturgie, dus volgens het leesrooster. Dat levert een spannende combinatie op. De rest van de liturgie blijft hetzelfde.

Zo. 22 mei, Oude Kerk, 11.00 uur

WOENSDAG 1 JUNI

Beleef Canto Ostinato in de Westerkerk

Canto Ostinato van Simeon ten Holt is een klassieke hit. Al jaren staat het stuk in de jaarlijkse Klassieke Top 400 (voorheen Hart en Ziel lijst) op Radio 4. Canto Ostinato is bij uitstek een meditatief stuk. Het aantal herhalingen, de dynamiek en de speelmanier laat de componist aan de uitvoerder(s). Dit keer door de vijf zangeressen van *Wishful Singing*, die de bezoekers uitnodigen om tijdens het concert een slaapmasker of blinddoek te dragen.

Wo. 1 juni, Westerkerk, 20.00 uur, kaarten via: wishfulsinging.nl/concert

VOOR ADRESSEN VAN KERKEN EN MEER AGENDA-ACTIVITEITEN ZIE PROTESTANTSAMSTERDAM.NL

Orgelconcert Evan Bogerd in de Westerkerk

Het werk van César Franck staat centraal in dit orgelconcert van de cantor-organist Evan Bogerd van de Westerkerk. Franck werd 200 jaar geleden geboren in 1822. Zijn nalatenschap is klein, maar van groot belang. In totaal schreef Franck 12 orgelwerken, die tot het summum van de orgelliteratuur behoren. Zijn muziek ademt romantiek. Een bijzondere vermelding verdient het Allegretto uit Francks Symfonie. Iddo van der Giessen bewerkte dit deel op levendige wijze voor orgel. In combinatie met het *Grande Pièce Symphonique* en de *Fantaisie* krijgt u een fraai muzikaal overzicht van Francks werk.

Za. 7 mei, Westerkerk, 15.00 uur, € 12,50, kaarten via eventbrite.nl, zoek op Westerkerk, of aan de deur (kinderen tot 16 jaar gratis)

Kom kunstproeven op de Zuidas

Het Bijbels Museum nam als gast op de Amsterdamse Zuidas het initiatief voor de bijzondere tentoonstelling *Tijd en Eeuwigheid, Poëzie in beeld en woord*: in het gebouw van Circl, een platform om samen in beweging te komen voor een duurzame wereld. Ook organiseerde het museum met de kunstcollega's van ABN AMRO, AkzoNobel en de Vrije Universiteit een kunstwandeling langs de verschillende tentoonstellingen: kunstproeven op de Zuidas.

De internationale kunstcollecties van deze instellingen behoren tot de meest toonaangevende van Nederland. Ervaar de spirituele kracht van de monumentale papieren sculpturen van Annita Smit in Circl. Ontdek jong talent naast internationale topstukken in de ABN AMRO Kunstruimte. Laat je verleiden door talloze portretten in de AkzoNobel Art Space en verdiep je in de spannende kruisbestuiving tussen kunst en wetenschap in de Vrije Universiteit Art Science gallery. De kunstwandeling is op zes opeenvolgende vrijdagen: 20 en 27 mei, 3, 10, 17 en

24 juni. Op deze locaties staan rondleiders of hosts klaar of er liggen tentoonstellingsboekjes om de exposities toe te lichten.

Het Bijbels Museum heeft geen eigen collectie en geen eigen presentatieruimte. Het produceert museale reizende tentoonstellingen waarmee het voor deze tijd relevante verhalen over bezinning en bezieling met een zo groot mogelijk publiek deelt.

Circl Amsterdam tentoonstelling: 'Tijd en Eeuwigheid. Poëzie in beeld en woord, Gustav Mahlerplein 1B, van 9 mei tot 29 juli di. t/m vr: 12.00 tot 18.00 uur, bijbelsmuseum.nl

Voor meer informatie, de adressen en openingstijden van Circl Amsterdam, ABN AMRO, AkzoNobel Art Foundation en Vrije Universiteit Art Science gallery zie bijbelsmuseum.nl of mail: info@bijbelsmuseum.nl. Entree, tentoonstellingsboekjes en rondleidingen zijn gratis, reserveren is niet nodig.

Het was een nare, rare kaalgeslagen troep toen ik dacht dat niets meer ooit zou groeien ik dacht dat niets het ooit nog zou doen toen ik opeens die klaproos zag bloeien.

Toen wist ik, eens komt er een einde aan aan dat gedonder van kanonnen eens zal deze woestenij in bloei weer staan eens geeft de oorlog zich gewonnen.

Op ieder godgeklaagd terrein zullen toch klaprozen blijven komen. Dat blijft, dat zal altijd zo zijn dat wordt ons nevernootniet afgenomen.

Want tussen plastic en colablik zijn het de klaprozen die het niet laten te bloeien tot hun laatste snik In de barsten van de straten.

Wees zelf een klaproos als je kan met alle weerbarstigheid je eigen daar word je moedig en vrijmoedig van en je bent niet klein te krijgen.

Uit: Karel Eykman, *Met open ogen. 100 Bijbelse gedichten, Baarn 2009.*

De Binnenwaai Oost

Esther Ganesh tienerwerker De Binnenwaai
debinnenwaai.nl

In De Binnenwaai zijn we bezig met het organiseren van activiteiten voor jong en oud, om zo het jeugdwerk meer bij de ‘dienst op zondag’ te betrekken en andersom. Zo hebben we pas geleden een alternatieve dienst georganiseerd waarin we de kinderkerk en jeugd verbonden hebben. Een gemeenschappelijk begin en einde, en een apart onderdeel voor jeugd en kinderen. Binnenkort willen we ook activiteiten organiseren waarbij gemeente en jeugd elkaar beter leren kennen. We kunnen immers zoveel van elkaar leren!

Muiderkerk Oost

Greteke de Vries predikant Muiderkerk
muiderkerk.nl

Het Catharijneconvent in Utrecht presenteert een tentoonstelling over de jaren '60 en de kerken. De invloed van de kerk op het dagelijks leven was nog allesoverheersend. Maar er ontstonden al barsten. Tegenwoordig is de invloed van in elk geval de traditionele kerken op het dagelijks leven van de eigen gelovigen onduidelijk en op het publieke domein vrijwel verdwenen. Erg? Migrantenchristenen vertellen hoe hun hele leven juist doordrenkt is van geloof en kerk. Vaak vertellen ze in hun diensten hoe God (of Jezus of de Heilige Geest) hen in de afgelopen week geholpen heeft. Halleluja! Daar danken zij voor, in gedeelde blijdschap. Vaak denk ik zelf bij wéér iets goeds dat me overkomt: ‘Hoe is het mogelijk! Door God?’ Maar wat dan, met al die mensen die juist met de meest vreselijke dingen te kampen kregen? Niet-God? Wanneer dan wel God? Dan maar niet danken? Ook door ‘God na Auschwitz’ is dankbaar geloven moeilijk geworden. En toch...!

Oranjekerk Zuid

Wielie Elhorst hulppredikant Oranjekerk
oranjekerkamsterdam.nl

De dagen waarin we leven, doen me terugdenken aan een lied van de muzikant Sting. Eind jaren '80 van de vorige eeuw zong hij *History Will Teach Us Nothing* ('We zullen niets leren van de geschiedenis'). Als negentienjarige

destijds snapte ik wel wat Sting wilde zeggen, maar ik was te idealistisch om iets te vatten van de tragiek die achter zijn gezongen stelling schuilgaat. In deze dagen hebben we het weer voor onze ogen zien gebeuren, wie wij mensen zijn: de volstrekte zinloosheid van oorlog en geweld en het onnoemelijke leed dat het teweeg brengt in de levens van tallozen. Ik trok me in de aanloop naar Pasen op aan de woorden van Psalm 20 (bewerkt door Andries Govaart): ‘Op oorlogstuig, op geweld vertrouwen zij, geloof in God is al wat ons steunt. Machtigen struikelen, storten ineen, maar wij staan op en wij houden stand’ (luister naar het geheel op YouTube). Zo wil ik dit jaar toch weer bevrijding vieren.

Willem de Zwijgerkerk Zuid

Frans Schouwenaar diaconale werkgroep Willem de Zwijgerkerk
willemdezwijgerkerk.nl

Een spannende tijd. Hoe zullen de plannen, die in het afgelopen jaar zijn bedacht, vorm krijgen? We zijn overgegaan op twee reguliere kerkdiensten per maand, rijkelijk voorzien van zang en muziek door het cantoraat. Daarnaast - op de tweede zondag van de maand - een morgengebed, verzorgd door gemeenteleden met pastor. Op de vierde zondag houdt Tenach&Evangelie een leerdienst. Het is nog even wennen met dit rooster, de tijd zal het leren. Onze kerk was al een diaconaal centrum en is nu ook een cultureel centrum in de buurt aan het worden. In het voorjaar concerten, poëzieavonden, theatercursussen en -voorstellingen, het veertigdagentijd-kunstproject ‘Aan Tafel’ (samen met de Oranjekerk, bezielend begeleid door ds. Klaas Holwerda). Samenwerking met veel partijen, die zich mee in willen zetten voor dit doel. Als deelnemer aan de Integrale Aanpak van de buurt, een project van het stadsdeel, denken we mee over een GGZ-vriendelijke wijk en maken we plannen voor een buurtplatform. Is het geen wonder dat we als kleine gemeenschap zoveel kunnen doen?

Leerhuis Amsterdam

Adriaan Deurlou voorzitter Leerhuis Amsterdam Tenach en Evangelie

Ook in de komende tijd gaan we weer door met het gezamenlijk lezen van teksten, in dit geval die van Agamben en Miskotte. Die zijn niet gemakkelijk. Ze vragen uitleg en commentaar op allerlei punten. Als je ze in je eentje leest, ontgaat je veel en ben je geneigd om het op een ogenblik maar op te geven. Daarom is het goed ze samen te lezen. Onder leiding van iemand die als vraagbaak kan dienen en de achtergrond van de tekst kan verduidelijken. Goed om ze te lezen met anderen die er ook moeilijkheden mee kunnen hebben. Juist omdat zij vragen kunnen stellen waar jij nog niet aan gedacht hebt, maar waar je nu je voordeel mee doet. Want er zijn geen domme vragen. Wat een plezier om samen te snappen wat er staat!

Kunst van Kristel van der Horst

Dit kunstwerk is gemaakt door kunstenaar en theoloog Kristel van der Horst, die naar de verbinding tussen zingeving en materiële (kunst) beleving zoekt. Op welke manier raakt dit werk aan jouw bestaan? Bewonder het kunstwerk en laat persoonlijke associaties bovenkomen. **Donderdag 12 mei om 20.00 uur is er in De Ark (Slotervaart), Van Ollefenstraat 9, een geleide meditatie door de kunstenaar Kristel van der Horst, gevolgd door een groeps-sprek over de persoonlijke associaties samen met buurtdominee van de Regenbooggemeente Nellie van Voornveld. Geef je op via: buurtdominee@regenbooggemeente.nl.**

MARTIJN&MARTIJN

In Martijn&Martijn beantwoorden twee dominees jouw vraag

Waarom word je onder de grond begraven, maar ga je naar de hemel? Kasper (10)

Martijn: Kasper, veel mensen stellen zich het als volgt voor. Mensen hebben een sterfelijk lichaam en een onsterfelijke ziel. Als je doodgaat, sterft je lichaam. Dat is dan opgebruikt. Maar je ziel blijft over en stijgt naar de hemel op. Zoals een vlinder uit zijn cocon kruipt en het nieuwe leven in vliegt. Veel christenen geloven dat je lichaam ook uit de dood zal opstaan. Dat moet dan wel een nieuw lichaam zijn.

Martijn: Ha Kasper, dat lijkt inderdaad een beetje raar. Toch geloof ik dat de hemel veel dichterbij de aarde is dan we denken. God is dicht bij ons. De hemel - de plek waar God woont - kan dus nooit ver van ons zijn. Ook niet van die koude grond waar wij mensen in begraven en loslaten. De hemel en Gods zegenende handen zijn nooit ver van ons vandaan. Daar houd ik mij aan vast.

- **Martijn van Leerdam**, dominee van de Sloterkerk en De Opgang in Amsterdam Nieuw-West
- **Martijn van Laar**, dominee van de Elthetokerk in Amsterdam-Oost

Waar ben jij benieuwd naar? Mail jouw vraag aan dominee Martijn&Martijn naar jong@protestantsamsterdam.nl.

Vier de vrijheid

Drie verhalen over verzet in Amsterdam

Baukje Burggraaff

Op donderdag 5 mei vieren we de vrijheid. In deze tijden van oorlog is het extra belangrijk de vrijheid te vieren. Op deze pagina leest u over de verzetsheld vanuit geloofsovertuiging ds. Jan Koopmans, over Jacoba van Tongeren, die leiding gaf aan het verzet en het relaas over het gruwelijke lot van ds. Teake Ferwerda en koster Sieberen van der Baan van de Keizersgrachtkerk.

Ds. Jan Koopmans: verzetsheld vanuit zijn geloofsovertuiging

Op zijn onderduikadres op 12 maart 1945 hoort dominee Jan Koopmans aan de Stadhouderskade rumoer aan de overkant. Duitse soldaten executeren dertig mensen op het Weteringplantsoen, als vergelding voor de moord op een SD'er.

Een verdwaalde kogel raakt Koopmans in het oog. Hij overlijdt twaalf dagen later op 39-jarige leeftijd. Van 1941 tot 1943 was hij predikant van de Elthetokerk en sinds 1943 van de Noorderkerk. Vanuit zijn geloofsovertuiging kwam hij in verzet. Ds. Koopmans schreef in november 1940 het pamflet *Bijna te laat* waarin hij Nederlanders opriep niet mee te werken aan de Jodenvervolging en de Ariërverklaring niet te tekenen. Er werden 30.000 exemplaren gedrukt en clandestien verspreid onder burgemeesters, notarissen en schoolbestuurders.

De kerken hadden wel protest aangetekend tegen de Ariërverklaring, maar hun leden geen advies gegeven. Volgens Koopmans was dat een enorme vergissing. Hij bekritiseerde de halfslachtigheid, de argeloosheid en de meegaande houding van het Nederlandse volk. In 1941 schreef Koopmans weer een illegale brochure met

dezelfde strekking en argumentatie. Hartgrondig verwerpt hij het antisemitisme als 'een van de hardnekkigste en dodelijkste vormen van verzet tegen de heilige en barmhartige God, wiens Naam wij belijden'. De uitwerking van Koopmans' oproep is gering: weinigen hebben geluisterd. Koopmans voorzag het lot van de Joden: 'Zij gaan eruit en zij gaan eraan!' In mei 1943 moesten de gemengd-gehuwden (Joden die met een Nederlander waren getrouwd) in kamp Westerbork kiezen: vrijwillige ste-

rilisatie of laten wegvoeren naar Polen. Koopmans schreef een felle brief aan de Duitse bezetter, waarin hij ronduit zei dat deze handelwijze 'goddeloos' was. In de preek van de zondag daarop in de Noorderkerk verbindt Koopmans de onvruchtbaarheid van de Bijbelse Hanna aan de politieke ontwikkelingen. Geen enkele rassenleer of welke groothedswaan dan ook kan gedwongen sterilisatie legitimeren. Openlijk bad Koopmans voor 'de goddelozen'. Dit maakte dat hij moest onderduiken.

Jacob van Tongeren gaf leiding aan het verzet

Aan het begin van de oorlog bracht de maatschappelijk werkster van de Hervormde Kerk Jacoba van Tongeren (1903) uit Amsterdam ledenlijsten en belangrijke documenten in veiligheid op betrouwbare adressen van de Orde van Vrijmetselaren, die door de bezetter als volksvijandige organisatie werd gezien. Haar vader was Grootmeester hiervan. Hij stierf in 1941 nadat hij door de Duitsers was gearresteerd in 1940.

Jacob van Tongeren concentreerde zich op de hulp aan onderduikers. Daarvoor zette zij een organisatie op die onderduikers hielp en leidde deze de hele oorlog. In het begin was het een groep zonder naam, later werd het Groep 2000.

Het was een verzetsgroep van 140 leden die 4.500 onderduikers hielp, EHBO-posten verzorgde, voedselbonnen verdeelde en andere verzetsactiviteiten uitvoerde. Het vervoer van voedselbonnen nam Van Tongeren regelmatig zelf op zich en daarom kreeg ze de bijnaam Bonnenkoningin.

Van Tongeren had van haar vader het toepassen van geheime codes geleerd, het onbekend houden van namen en adressen en vooral het nooit maken van aantekeningen. Zo gebruikte ze gecodeerde correspondentie voor het zoeken en vinden van onderduikadressen.

Ze bedacht een cijfercode waarmee de leden van Groep 2000, de onderduikers en alle adressen werden gecodeerd. Alleen zij en nog een andere persoon kenden de sleutel van die code. In maart 1945 viel het complete gecodeerde administratiesysteem van Groep 2000 in handen van de Duitsers, die de gebruikte code niet konden ontcijferen. Hierdoor werden 4.500 onderduikers niet gevonden.

Aan het eind van de oorlog was Van Tongeren verzwakt. Vanaf 1950 was zij chronisch ziek en aan bed gebonden. Ze overleed in 1967.

Dominee en koster van de Keizersgrachtkerk gefusilleerd door de bezetter

Op 5 september 1944 - Dolle Dinsdag - heerste in Amsterdam een opgewonden sfeer, net als in de rest van het land. Volgens berichten op de radio waren de geallieerden al tot Breda gevorderd. Later op de dag bleek dat de bevrijders nog niet kwamen en dat de feestelijke stemming veel te voorbarig was. In de gereformeerde Keizersgrachtkerk - een bolwerk van verzet - had zich een groep mensen verzameld. Onder hen waren verzetsstrijders die hun wapens hadden meegenomen.

De spertijd - 's avonds na achten mocht men niet meer op straat komen - was voor velen reden om de nacht in de kerk door te brengen. 's Morgens durfden sommigen het wapen niet mee te nemen en lieten het achter in de kerk. Het kan zijn dat het de Duitsers was opgevallen dat er veel mensen in of bij de kerk waren. Er werd een huiszoeking gehouden waarbij de wapens werden gevonden.

Na de wapenvondst werd ds. Teake Ferwerda van de Keizersgrachtkerk kort na twaalf in de nacht van 12 op 13 september 1944 - zogenaamd voor een kort verhoor - door enkele leden van de *Grüne Polizei* en de Landwacht uit zijn woning gehaald. In de onverlichte Kerkstraat achter de Keizersgrachtkerk is Ferwerda neergeschoten. Vrijwel tegelijkertijd werd ook de koster van de kerk gedood, Sieberen van der Baan. Hij was tijdens de bezetting betrokken bij verzetsactiviteiten namens de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers, *Vrij Nederland* en *Trouw*. Hij was al op 8 september 1944 gearresteerd. De kerk gedenkt ieder jaar met een bevrijdingsmaaltijd deze gebeurtenis.

Op donderdag 5 mei is om 18.00 uur de bevrijdingsmaaltijd in de Keizersgrachtkerk, Keizersgracht 566. Met verhalen over dominee Ferwerda en koster Van der Baan en klezmermuziek van Ithaka. Kosten: € 6,-.

Opgave via: vrijheidsmaaltijd@keizersgrachtkerk.nl

COLUMN

Een zaadje van vreugde

Arjette Kuipers, Pionier Taizé in Amsterdam

Reageren? Mail naar redactie@protestantsamsterdam.nl

Het mosterdzaadje. Een klein zaadje waaruit een grote boom kan groeien. Een beeld van Jezus over Gods nieuwe wereld. Een beeld van hoop. Midden in een lockdown hadden we bij Taizé in Amsterdam een online gesprek over deze tekst. Het gaat over persoonlijke groei, zei de één. Over de groei van onze community, zei een ander. We kijken samen naar de Taizé viering in Frankrijk. 'and joy in the holy spirit' zingen de broeders in hun witte gewaden op mijn computerscherm. Ineens realiseer ik me: het verhaal is (ook) een belofte van geestelijke groei. Er is in ons een zaadje van vreugde geplant en God geeft de groei.

Toen ik afscheid nam bij Taizé in Amsterdam in 2020 (niet wetende dat ik in seizoen '21/'22 nog even de honneurs zou waarnemen), zaten we met vier mensen in de Nassaukerk een online viering te streamen. Het gevoel van een bruisende community was ver weg. Toen dacht ik aan het mosterdzaadje en ik zei: de kiem van Taizé in Amsterdam is er nog steeds en het zal weer opbloeien als de tijd daar is.

Zo is het gegaan. Na de lockdowns kwam iedereen terug en Taizé in Amsterdam bloeide weer op. Nieuwe internationale studenten sluiten aan,

we voeren prachtige themagesprekken na de maaltijd en beleven verstilde vieringen. Taizé in Amsterdam wordt een missionaire gemeente en mijn fantastische creatieve collega Stacey Krom wordt de jongerenwerker. Ik ga verder als missionair werker in Hilversum, mijn nieuwe woonplaats. Ook komt mijn album met eigen liedjes binnenkort uit. De oogst van ervaringen uit Amsterdam neem ik mee en zaai ik uit op andere plekken. Dank allen voor de inspirerende ontmoetingen en blijf hoop putten uit het verhaal van het mosterdzaadje!

'Ik ga weg op een hoogtepunt'

Jantine Heuvelink neemt na 12,5 jaar afscheid van de Oranjekerk

Uit een onlangs gehouden enquête over de toekomst van de kerk in Amsterdam blijkt dat de kerk als plek van ontmoeting heel belangrijk wordt gevonden. De Oranjekerk in de Pijp is zo'n plek. Het is er zondag en doordeweeks een komen en gaan van kerkbezoekers, buurtbewoners en voorbijgangers. Dat is precies zoals Jantine Heuvelink haar kerk graag ziet: als het warme, kloppende hart van de buurt. Na hier 12,5 jaar dominee te zijn geweest, heeft ze een beroep aangenomen in Bunnik.

Mirjam Nieboer

Jantine groeide op in een hervormd gezin in de Achterhoek. Religie boeide haar en daarom koos ze na de middelbare school voor de studie theologie aan de VU. 'Het was de enige universiteit waar ze er niet meteen van uitgingen dat je predikant wilde worden.' Want dat wilde ze beslist niet! Het idee... De studie was een groot feest. 'Ik heb van ieder moment genoten. Ik wilde alles weten en kwam bovendien in een hele leuke jaargang terecht. Terwijl ik het meest kritisch was en overal vraagtekens bij had, zijn van de 18 studenten van toen maar twee gemeente-predikant geworden, onder wie ik.' Die kritische houding heeft alles te maken met haar geloof. Waar gaat het om in de kerk? Voor wie kun je van betekenis zijn en hoe? Die vragen bracht ze ook in als lid van de Algemene Kerkenraad.

Ruimte om op mijn manier predikant te zijn

Amen, hier wil ik bij horen

Ze begon haar Amsterdamse avontuur in 2001 als stagiair in de Willem de Zwijgerkerk in Zuid. Jantine: 'Ik vond alles leuk! Voorgaan, pastorale gesprekken houden, groepen leiden, stukjes schrijven, meedenken over het beleid, buurtwerk, pr. Maar ik wist nog steeds: dominee word ik niet. Ik heb toen wel belijdenis gedaan. Dit was een plek van: amen, hier wil ik bij horen.' Na haar afstuderen werd ze studentenpastor in Den Haag, waar ze onder meer rouwgroepen begeleidde. Op dat gebied had het Amsterdamse studentenpastoraat ook versterking nodig en zo kwam Jantine via de zijdeur de Protestantse Kerk Amsterdam weer binnenwandelen. 'In de rouwgroepen merkte ik dat je als pastor wel echt iets

kunt toevoegen aan de seculiere hulpverlening.' In die jaren bracht ze ook voor de Stedelijke Diaconie de maatschappelijke betekenis van kerkelijke projecten in beeld en droeg ze bij aan de oprichting van de Vrijwilligersacademie Amsterdam die nog steeds een bloeiend bestaan leidt.

Er staat wel wat!

Match made in heaven

In 2009 nam Jantines leven een verrassende wending. In de Oranjekerk was een tijdelijke predikant nodig om de toenmalige predikant te ondersteunen. Jantine: 'Dat gaf mij de unieke kans om het predikantschap een tijdje uit te kunnen proberen.' Al gauw bleek: het was een *match made in heaven*. 'Ik ontdekte dat het werk me op het lijf geschreven is. Zeker hier, in de Oranjekerk. Ik hoefde als predikant helemaal niet alles zeker te weten, iets waar ik bang voor was. Ik kreeg de ruimte om op mijn manier predikant te zijn. Ik wist al gauw: hier voel ik me toe geroepen.' Gelukkig deed de Oranjekerk, toen er een vacature kwam voor een vaste predikant, weer een beroep op haar.

Het begint met de taal

Sinds ze er 12,5 jaar geleden begon, is haar werk - maar ook de gemeente en de rol van de kerk in de wijk - sterk veranderd. Ten goede, vindt Jantine. 'Ik begon in mijn eentje, maar in de loop van de jaren heb ik er allemaal collega's bijgekregen. Dat wilde ik ook graag. Dat teamwork - met de taalde krachten en met de gemeente - vind ik heel belangrijk.' De kerkdeuren zijn ook doordeweeks meer opengegaan. 'Pioniersplek Zin in Zuid stelde de vraag hoe ons kerkgebouw meer zou kunnen betekenen voor de buurt. Het antwoord kwam de afgelopen jaren in de vorm van een kapel, eetcafé, werkruimtes en een rouwkamer. Die ontwikkeling ging hand in hand met

Jantine Heuvelink

de ontwikkeling die de kerkelijke gemeente doormaakt en dit proces is nog steeds volop in beweging. Ik ga weg op een hoogtepunt.' Ze was overigens niet van plan om zo lang te blij-

ven. 'Ik had zes jaar in mijn hoofd, dat werden er tien en toen kwam corona.' De afgelopen twee jaar waren best lastig, maar leverden ook verrassende inzichten op. Het grote bereik dat je als wijkkerk hebt met het streamen van de vieringen bijvoorbeeld, zelfs internationaal. En een aantal bijeenkomsten met dertigers en veertigers die juist online heel goed liepen.

De catechesegroep die ook online doorging, is een van de ankerpunten geweest in Jantines werk. 'Deze twintigers hebben me veel geleerd over hoe we kerk kunnen zijn voor de volgende generaties. Ik begrijp hen heel goed als ze zeggen dat ze regelmatig teleurgesteld zijn in de kerk. Daar moeten we iets mee. Het begint met de taal die je gebruikt. Maak die toegankelijk.' Vlak voor de coronatijd kreeg het gezin van Jantine flinke tegenslagen te verduren en was voor het onderwijs

van de kinderen een verhuizing naar Bunnik nodig. Dat ze nu aan de slag kan in haar nieuwe woonplaats, vervult Jantine met dankbaarheid.

De Oranjekerk die haar zo dierbaar is geworden, laat ze met pijn in het hart achter, maar ook vol vertrouwen. 'Hier heb ik samen met vele anderen jaren naar toegewerkt en het zal doorgaan als ik wegga. Het was de moeite waard, er staat wel wat!' *Het Pleidooi voor een toekomst van de kerk* heeft ze in 2006 geschreven (zie kader). 'In de Willem de Zwijgerkerk werd destijds aan jonge gemeenteleden gevraagd om hun toekomstdroom voor de kerk op te schrijven. Dit is een fragment uit mijn verhaal. Ik wil het graag nalaten aan de Protestantse Kerk Amsterdam. Want dit is wat me nog dagelijks inspireert. Dergelijke plekken moeten er blijven in de samenleving. Daar blijf ik mijn best voor doen.'

Pleidooi voor een toekomst van de kerk

Jantine Heuvelink, 2006

Jarenlang heb ik mij niet thuis gevoeld in mijn eigen kerk. In een naburige kerk vonden eens per maand experimentele diensten plaats. Vanaf toen wist ik: het kan dus ook anders in de kerk. Ik zocht en vond een plek:

- Waar verschillende generaties elkaar ontmoeten.
- Waar tijd en ruimte is voor gesprek over levensvragen.
- Waar de belangrijke overgangsmomenten in het leven met rituelen (kunnen) worden gemarkeerd.
- Waar de christelijke traditie wordt uitgelegd en praktisch gebruikt.

- Waar vragen mogen worden gesteld.
  - Waar je geestverwanten kunt tegenkomen.
  - Waar iedereen kan bijdragen aan een gemeenschappelijk belang.
  - Waar hartenkreten een plek krijgen.
  - Waar woorden worden gezocht om aan te duiden wat ons beweegt en beroert.
  - Waar je je kunt uitspreken voor het aangezicht van God.
- Dat zo'n plaats blijft bestaan - dat hoop ik voor de toekomst.

San Jonker (49) werkt sinds september vorig jaar als kwartiermaker bij De Thomas. Haar opvoeding was niet kerkelijk, maar haar oma leerde haar de verhalen uit de Bijbel. Ze studeerde Human Resource in Groningen en Bedrijfskunde, Cultuur, Organisatie & Management aan de Vrije Universiteit.

'Als kwartiermaker bij De Thomas mag ik het vernieuwingsplan mede vormgeven, dat gaat over de bedrijfsvoering, verhuur en programmering. Dat laatste doe ik samen met predikant Evert Jan de Wijer.

De programmering - kunst en cultuur - heeft geen kerkelijke doelstelling maar wel hetzelfde gedachtengoed: ontmoeten, verdieping, bezinning. Het is een manier om stil te staan bij de actualiteit en bewust te worden van thema's die spelen. Het benefietconcert *We stand with Ukraine* was daaraan een concrete bijdrage.

Met het multimedia platform Zuidas Today en het advocatenkantoor New-Ground Law hebben we dit benefietconcert georganiseerd met topmusici uit Oekraïne en Rusland. De opbrengst ging naar de 280 vluchtelingen uit Oekraïne die op de Zuidas verblijven. Internationaal beroemde musici traden op: de pianisten Tatiana Chevtchouck, Borys Federov, Tatiana Abaieva en Masha Parfonova en op cello Anastasia Feruleva. Twee muzikanten vertelden over de situatie in Oekraïne. Onbeschrijfelijk, onvoorstelbaar en schrijnend zijn de verhalen over wat hen overkwam in Oekraïne, op hun vlucht en over familieleden die omkwamen. Je wordt er stil van. Als De Thomas een huis mag zijn om op verhaal te komen: graag!

Op 4 en 5 mei herdenkt De Thomas en viert de vrijheid. Op 4 mei presenteren theatermakers Mara van Nes en Evalinde Lammers de toneeltekst *Rosa & Hannah, De (on)mogelijke revolutie* van Joke Hermesen. Dit is een dialoog in het hiernamaals tussen de filosofes Rosa Luxemburg en Hannah Arendt over actuele zaken zoals waarheid en leugen. Op 5 mei is er een vrijheidsmaaltijd en speelt Olga Zuiderhoek haar voorstelling: *Wat er ook gebeurt, er klinkt muziek. Iedereen is welkom!*

Baukje Burggraaff

foto: Mariëtte van Doorn

HART & ZIEL

COLUMN

Philadelphia

Margrietha Reinders
Buurtdominee in Betondorp

**Reageren? Mail naar
redactie@protestantsamsterdam.nl**

'Jullie hebben weinig invloed, maar jullie zijn wel trouw aan mij. Daarom heb ik de poort van het nieuwe Jeruzalem voor jullie opengedaan.'

Bij deze zin blijven mijn ogen haken, als ik al bladerend in de Bijbel het boek Openbaringen opensla bij hoofdstuk drie. Hier schrijft God een brief aan de christenen uit Philadelphia in Oost-Turkije. Het moet een hele kleine gemeente zijn geweest, worstelend met haar identiteit en in het nauw gebracht door onderdrukking en vervolging. 'Als jullie volhouden, zullen jullie belangrijk zijn in Gods nieuwe wereld', schrijft God aan hen in zijn denkbeeldige brief. Dat raakt mij. Want ik voel dat deze woorden ook gericht zijn aan de

kleine, dapper voortploeterende kerk in Amsterdam. Hou vol. Blijf trouw.

De christelijke gemeente in Philadelphia is, hoe wonderlijk ook, midden onder ons. Wie heeft er niet gehoord van Stichting Philadelphia? Deze reus binnen de zorgaanbieders in Nederland is ooit, in de zestiger jaren, begonnen als het initiatief van een leraar in het christelijk bijzonder onderwijs. Hij vond dat de opvang van mensen met een beperking kleiner, mensvriendelijker en gelijkwaardiger moest zijn. Hij startte een experiment met kleinschalige woonvormen midden in de buurt waarbij bewoners en hun familie inspraak kregen. Maar in het begin was het pionieren: de kleinschalige toegankelijke

woonvoorzieningen moesten het opnemen tegen de heersende visie dat mensen met een beperking moesten worden 'opgeborgen' in grote instituten.

Dankzij de zorgpioniers die het opnamen voor de mensen met een kwetsbaarheid is er nu vlak bij mij een klein woonzorgcentrum waar bijzondere bewoners, van allerlei leeftijden en herkomst wonen en begeleid worden om volwaardig aan het leven in de stad deel te kunnen nemen. Sinds kort maken ze deel uit van onze buurtkerk, met hun puurheid, onbevangen geloof, vreugde en verdriet. Zij zijn voor ons de poort naar het nieuwe Jeruzalem uit Openbaringen 3.

Colofon

Kerk in Mokum maandblad
Mei 2022,
jaargang 13, nummer 4

Protestantse Kerk Amsterdam
Nieuwe Herengracht 18
1018 DP Amsterdam

Hoofdredactie:
Mirjam Nieboer

Eindredactie/agendakatern:
Baukje Burggraaff

Bureauredactie: Iris Stekelenburg,
abcreactie.nl

Contact:
redactie@protestantsamsterdam.nl
of 020 53 53 700

Ontvangt u Kerk in Mokum nog niet thuis? Een gratis abonnement opgeven (of opzeggen) doet u via abonnementen@protestantsamsterdam.nl of 020 53 53 700 (9.00 uur-17.00 uur). Eenmaal per jaar wordt u uitgenodigd een vrijwillige bijdrage te betalen. Rek.nr. NL68 RABO 0373 7414 80 t.n.v. Protestantse Gemeente te Amsterdam inz. Kerkblad.

Verschijningsfrequentie: Kerk in Mokum verschijnt 9x per jaar als blad van 12 pagina's. Het volgende nummer komt uit in juni 2022.

Vormgeving: Studio Edens, Amsterdam
Druk: Damen Drukkers - Werkendam

Protestants020

ProtestantseKerkAmsterdam

protestantsamsterdam.nl

protestantse kerk
amsterdam

Pleisterplaats voor de ziel